

16. januar 2014

Overgældsætning i Danmark

Et debatoplæg om årsager, konsekvenser og løsningsforslag

Kontakt

A. Hertzum Vej 2

Postboks 5134

8000 Aarhus C

Telefon: 70 22 93 30

Mail: innovation@socialeretshjaelp.dk

Den Sociale Retshjælp

Af politisk konsulent Malene Vinther Christensen

Indhold

Forord	3
Om Den Sociale Retshjælp	4
Gældssituationen i Danmark	5
Hvad er overgældsætning?	7
Hvem bliver overgældsæt og hvorfor?	8
Alder	8
Børn og civilstatus	8
Indkomst og beskæftigelse	9
Boligforhold	9
Økonomiske faktorer	9
Den Sociale Retshjælps klienter	10
Fire personlige historier om vejen til overgældsætning	12
Case 1: Birthe, 65 år, Midtjylland	13
Case 2: Peter, 55 år, Sjælland	14
Case 3: Tove, 64 år, Nordjylland	15
Case 4: Jeppe, 33 år, Midtjylland	17
Hvilke konsekvenser har det at være overgældsæt?	18
Økonomiske konsekvenser	18
Sociale konsekvenser	18
Helbredsmæssige konsekvenser	19
Hvordan løses problemerne med overgældsætning?	19
Gældsrådgivning	20
Gældsrådgivningsorganisationer i Danmark	21
Den Sociale Retshjælp anbefaler	23
Litteratur	24

Forord

Danmark er det land i verden, der har det højeste niveau af husholdningsgæld, og mange danskere oplever overgældsætning, som er en umulig gældssituation, hvor de ikke kan betale deres regninger og samtidig opretholde en fornuftig levestandard. Alligevel er der ikke meget fokus på de konsekvenser, det har at være overgældsatt, hverken for den enkelte eller for samfundet.

Formålet med dette debatoplæg er derfor at forsøge at bidrage til den viden, der er om overgældsætning, herunder hvem der bliver overgældsatt og hvorfor, hvilke konsekvenser det har for den enkelte, samt hvordan man kan løse dette problem. Dette er ikke hidtil undersøgt til bunds i en dansk kontekst, og en række udenlandske studier præsenteres derfor. Vi ønsker desuden at perspektivere denne viden ved at præsentere fire tidligere klienter hos Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivnings personlige erfaringer med overgældsætning fra interviews udført i sommeren og efteråret 2012 og samtidig give en status på deres situation i dag. Slutteligt er formålet at lægge op til debat af forskellige løsningsforslag gennem fremsættelsen af en række anbefalinger til politikerne, som er baseret på de erfaringer, vi har fået gennem vores rådgivningsarbejde i Den Sociale Retshjælp.

Den typiske overgældsatt, er ifølge flere udenlandske studier en person i trediveerne med flere, mindre børn, der skal forsøges. Personen har enten permanent lav indkomst eller har oplevet en pludselig ændring i sin livssituation, for eksempel sygdom, der har ført til fald i indkomst. Disse personer benytter sig i høj grad af usikret kredit og har en afslappet holdning til at betale regninger. Sammenlignes dette med de af Den Sociale Retshjælps klienter, der modtager gældsrådgivning, finder man i store træk de samme tendenser; dog er andelen af klienter med børn under 18 år lavere, end det kunne forventes ud fra udenlandske studier.

Studierne viser ydermere, at overgældsætning både kan have økonomiske, sociale og helbredsmæssige konsekvenser. Det er klart, at det har visse økonomiske konsekvenser, når økonomien er lagt i meget faste rammer med et snævert råderum, og at det er et psykisk pres konstant at bekymre sig om, hvordan man skal have penge nok til mad sidst på måneden og til at betale sin husleje, så man ikke risikerer at blive sat på gaden. Dette påvirker det psykiske helbred, og flere af de interviewede nævner frygt, bekymringer, stress, skyld og dårlig samvittighed som dagligdags følelser. Flere studier påviser også, at personer, der er overgældsatt, har større risiko for at opleve hovedpine, mavesmerter, søvnløshed, stress, depression, angst og alkoholmisbrug end personer, der ikke har gældsproblemer.

Ligeledes kan overgældsætning føre til social isolation, enten på grund af frygt for kreditorer, fordi man skammer sig over sin situation og forsøger at skjule den for sin omgangskreds, eller fordi man simpelthen ikke har råd til at deltage i almindelige sociale aktiviteter på lige fod med andre.

En række værktøjer kan tages i brug, hvis man ønsker at imødekomme problemerne ved overgældsætning, og her lægger Den Sociale Retshjælp særligt vægt på gældsrådgivning. Der er en række gratis rådgivningstilbud i Danmark, hvor gældsatt borgere blandt andet kan få overblik over deres økonomi, få hjælp til at udarbejde budgetter og til at få forhandlet aftaler med deres kreditorer. Det er vigtigt, at borgene kan få hjælp, men det er også vigtigt, at de ved, hvilken hjælp de kan forvente. Derfor mener Den Sociale Retshjælp, at der bør fastsættes officielle retlige standarder, der gælder alle gældsrådgivere, og som kan sikre borgerne en god, kvalificeret og ensartet gældsrådgivning, uanset hvor de henvender sig. Den Sociale Retshjælp anbefaler, at der blandt andet indføres en certificeringsmodel, etiske regler og en klageadgang ved dårlig vejledning.

Om Den Sociale Retshjælp

Den Sociale Retshjælp er en landsdækkende non profitrådgivnings- og interesseorganisation, som tilbyder helhedsorienteret juridisk rådgivning og gældsrådgivning. Organisationen blev stiftet i maj 2007 som et gratis rådgivningstilbud for især socialt udsatte borgere, herunder psykisk sårbare, misbrugere, tidligere og nuværende indsatte samt borgere under indtægtsgrænsen for fri proces. I januar 2014 blev foreningen organiseret som en fond med Sandy Madar som direktør.

Den Sociale Retshjælp har to hovedafdelinger, Den Sociale Retshjælps Juridiske Rådgivning og Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning, der tilbyder lettere juridisk rådgivning og gældsrådgivning til alle borgere samt sagsbehandling til socialt udsatte borgere og borgere under indtægtsgrænsen for fri proces. Hertil kommer to underafdelinger; Det Juridiske Rådgivningsteam, der tilbyder rådgivning for borgere, der er blevet visiteret igennem Center for Myndighed, Socialpsykiatri og Udsatte Voksne i Aarhus Kommune og Fængselsrejseholdet, der rådgiver fremtidige, nuværende eller tidligere indsatte.

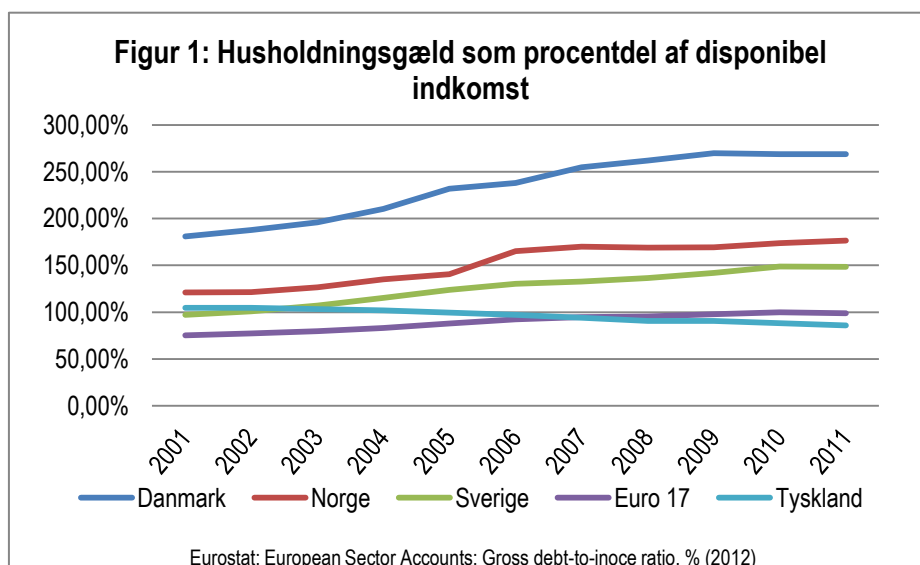
Ud over rådgivningsarbejdet er en del af Den Sociale Retshjælps målsætning at være de socialt udsatte gruppers stemme i den offentlige debat og varetage deres interesser, når vi i vores daglige arbejde identificerer generelle problemer, der kræver en løsning.

Den Sociale Retshjælp udgøres af mellem 160 – 180 medarbejdere, hvoraf langt de fleste er frivillige og praktikanter fordelt på kontorer i både Aarhus og København. Ud over frivillige, praktikanter og de få lønnede medarbejdere består Den Sociale Retshjælp også af en bestyrelse på fem medlemmer og et repræsentantskab, hvor Bestyrelsen er organisationens øverste organ.

Gældssituationen i Danmark

Ifølge OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) har Danmark verdens højeste niveau af husholdningsgæld i forhold til disponibel indkomst. OECD har indsamlet data for 28 lande over en længere år-række, og her indtager Danmark den absolutte førerposition, der har været uantastet siden 1986. Den danske husholdningsgæld er steget fra 182 % af den disponible indkomst i 1992 til hele 356 % i 2009. Trods et lille fald siden da har vi stadig det højeste niveau på 333 % i 2011, hvilket betyder, at en dansk husholdning skal bruge knap tre et halvt års ubeskåret indkomst for at betale deres gæld af (Lunde 2012:18-19).

EU fører også statistik på EU-landenes husholdningsgæld. Tallene er her langt lavere end dem, OECD har offentliggjort, da opgørelsesmetoderne er forskellige, men tendensen er den samme: Danmark har det højeste niveau af husholdningsgæld, og niveauet har været kraftigt stigende de seneste år.

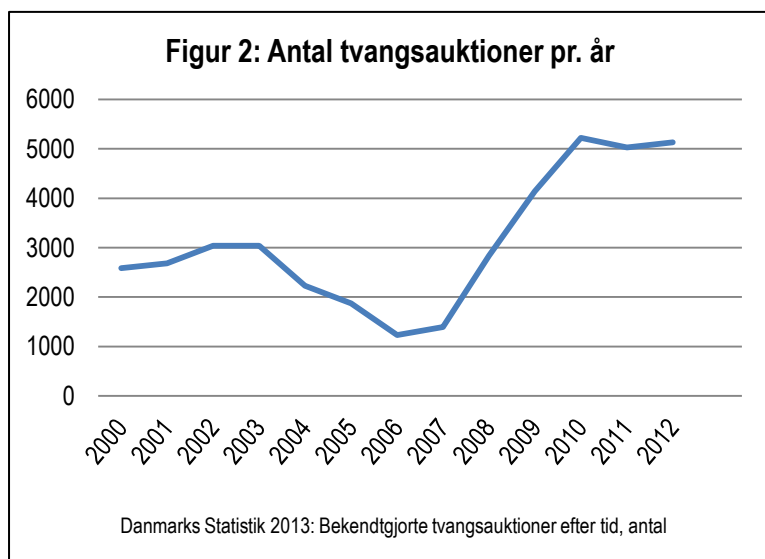
Figur 1 viser udviklingen i husholdningsgæld som procentdel af den disponible indkomst for Danmark, vores nabolande og de 17 EU lande, der er med i Eurosamarbejdet. Som det kan ses, ligger Danmarks niveau af husholdningsgæld langt over vores nabolande, Sverige, Norge og Tyskland, der alle er lande, vi ofte sammenligner os med

Omkring 70 % af husholdningsgælden i Danmark er gæld optaget i forbindelse med boligkøb, enten som real-kredit eller almindelig bankfinansiering (Lunde 2012:19). Den øgede gældsætning i Danmark kan skyldes flere ting, blandt andet lavere inflation, længere løbetider på lån, permanent adgang til nye realkreditlån, omprioriteringer til lån med lavere rente og indførelse af afdragsfrie lån. Ligeledes har der været en kultur for at optage lån i friværdien, og boligejere har derfor øget deres låntagning kraftigt (Lunde 2012:21). På EU-plan bliver der yderligere lagt vægt på betydningen af den økonomiske fremgang i starten af nulårene, hvor husholdningerne har taget lån baseret på lyse fremtidsudsigter om højere løn og en forventning om, at boligpriserne ville blive ved med at stige. Denne tendens ses også i Danmark (Chmelar 2013:19).

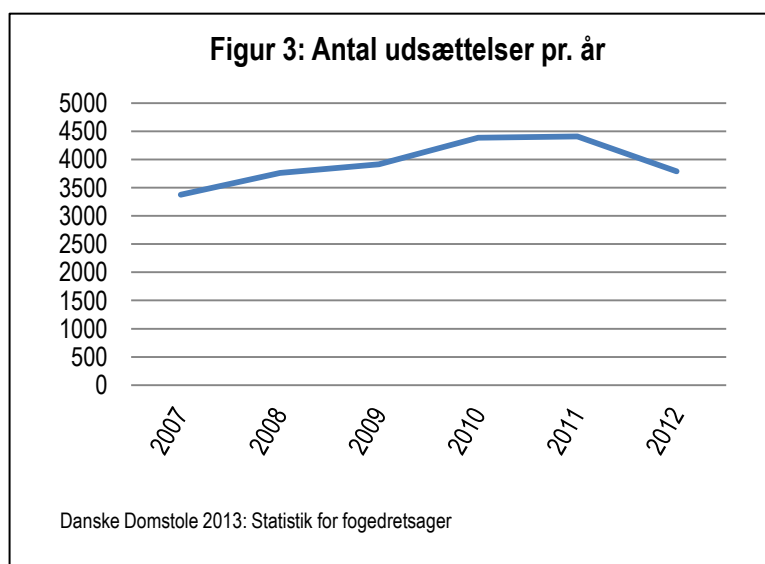
Det høje niveau af husholdningsgæld i Danmark er ikke nødvendigvis problematisk, hvis husholdningerne kan imødekomme deres økonomiske forpligtigelser og betale af på deres gæld. Den høje gæld gør dog husholdningerne følsomme over for faldende indtægter (for eksempel ved arbejdsløshed eller sygdom), stigende renter og faldende boligpriser, som gør det svært at leve op til betalingsaftalerne. Samtidig kan det høje gældsniveau være en risiko for den økonomiske stabilitet, fordi markedsændringer, for eksempel stigende ledighed under en finanskrise, rammer mange husholdninger samtidig. Den Internationale Valutafond peger i en analyse fra 2012 på flere problemer:

- Låntagerne kan blive fastholdt i dyre lån.
- Låntagerne tvinges til at sælge højt belånt ejendom med store tab eller på tvangsauktion, som er en dyr og ineffektiv måde at servicere et lån, der medfører store tab for både husholdninger og pengeinstitutter.
- Boligejere vil ikke forbedre og vedligeholde deres bolig, og værdien falder derfor.
- Den høje gæld kan hæmme samfundsøkonomien og forsinke et økonomisk opsving, da der forbruges mindre (Lunde 2012:21-22).

- Man ser ofte, at antallet af tvangsauktioner stiger under lavkonjunktur, som det også er tilfældet under den nuværende krise.

I figur 2 ses udviklingen i antallet af tvangsauktioner i Danmark pr. år siden år 2000. Der har været en kraftig stigning omkring finanskrisens start i 2008; i 2007 var der i alt 1.392 tvangsauktioner i Danmark, i 2008 var dette tal vokset til 2.840, og i 2009 var det steget eksplosivt til hele 4.140 tvangsauktioner på landsplan.

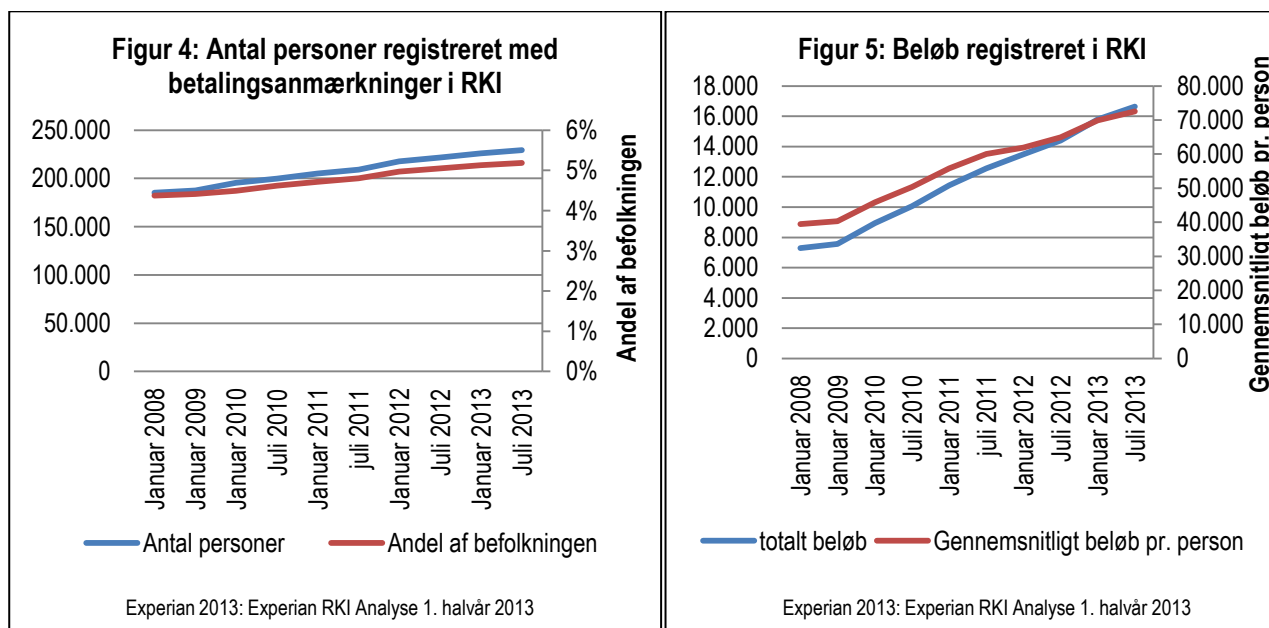
I figur 3 ses antallet af fogedretssager, der ender i reelle udsættelser. Dette er også steget mellem år 2007 og 2011.

Det er dyrt for samfundet, når folk ikke kan betale deres kreditorer. En række direkte omkostninger er forbundet med husholdninger, der ikke kan betale deres gæld. Det drejer sig for eksempel om udgifter til SKATs inddrivelse, politifremstillinger, fogedrets- og skifteretsmøder, genhusning af folk, der er sat ud af deres boliger, og et forøget antal ansøgninger om enkeltydelser. Ud over dette taber kreditorvirksomhederne indtjening, hvorved beskatningsgrundlaget falder, der er færre penge til at finansiere private arbejdspladser, nogle virksomheder får svært ved selv at overholde deres forpligtelser og bliver derved gældssatte, og i yderste konsekvens kan virksomheder lukke.

Den store husholdningsgæld har ikke kun konsekvenser for økonomien generelt, men også for de familier, der ikke kan få økonomien til at hænge sammen og derfor ikke kan betale deres regninger. Antallet af personer registreret med betalingsanmærkninger i RKI er steget fra 185.084 personer, eller 4,37 % af befolkningen, i januar 2008 til 229.418 personer i juli 2013, hvilket svarer til over 5 % af den danske befolkning. Det er en stigning på over 44.000 personer på fem et halvt år.

Beløbet registreret i RKI er ligeledes steget kraftigt fra 7,3 milliarder kr. i januar 2008, hvilket svarer til et gennemsnitligt beløb pr. person på 39.451 kr., til 16,6 milliarder i juli 2013, hvilket svarer til et gennemsnitligt beløb

pr. person på 72.502 kr. Der er altså en kraftig vækst i antallet af personer, der bliver registrerede som dårlige betalere, og det gennemsnitlige beløb er ligeledes stigende. Udviklingen over tid ses nedenfor i figur 4 og 5.

Selvom Danmark har verdens højeste husholdningsgæld i forhold til den disponible indkomst, og antallet af personer, der er registreret i RKI som dårlige betalere, stiger kraftigt, er der ikke særligt meget fokus på gældsproblematikken i den offentlige debat. Særligt mangler der fokus på konsekvenserne ved overgældsætning, altså hvilken betydning det har for de familier eller individer, der ikke kan få enderne til at mødes og har svært ved at betale deres regninger. I forlængelse heraf mangler der også en diskussion af, hvordan disse problemer kan løses.

Formålet med dette debatoplæg er derfor at bidrage til den fælles viden om konsekvenserne ved overgældsætning ved at gennemgå en række udenlandske studier af problemstillingen og ved at fortælle om fire tidligere klienters personlige erfaringer med overgældsætning. Formålet er ligeledes at lægge op til politisk debat af problemstillingen ved at diskutere, hvordan man kan løse problemet, og hvilken rolle gældsrådgivning kan spille i løsningen.

Hvad er overgældsætning?

I 2010 udarbejdede EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) en rapport om overgældsætning baseret på data indsamlet i 2008, da overgældsætning efter finanskrisens start opfattedes som et voksende problem i Europa. Der er hverken i Danmark eller på EU-plan en fælles definition af overgældsætning eller en standardiseret måde at måle dette på. Formålet med EU-SILC's rapport var derfor at etablere en fælles, operationel definition af overgældsætning og belyse nogle indikatorer for overgældsætning, for eksempel ved at se på gældens størrelse i forhold til den disponible indkomst. Der eksisterer dog fortsat flere forskellige definitioner i Europa.

I Tyskland har man blandt andet arbejdet med en definition, der siger, at husholdninger er overgældsatte, hvis de "til trods for en reduktion i levestandard ikke kan imødekomme deres betalingsforpligtigelser over en længere periode" (Applica m.fl 2010:2-3). I Frankrig er definitionen fra Commissions du Surendettement, en særlig kommission, der arbejder med overgældsætning: "Et individ opfattes som overgældsatt, når han eller hun, trods velmenende intentioner, ikke kan imødekomme sine forpligtigelser i forhold til gæld stiftet på et ikke-professionelt grundlag" (D'Alessio og Lezzi 2013:4). I Irland bruger MABS (Money Advice and Budgeting Service) en lignende

definition: "Husholdninger er overgældssatte, hvis de konsekvent ikke, med deres nettoressourcer, kan betale for essentielle leveomkostninger og gæld" (Stamp 2009:7).

I EU-SILC-rapportens bud på en fælles europæisk, operativ definition af overgældsætning lægges der vægt på en række karakteristika, man skal inddrage i definitionen og målingen af overgældsætning:

- Måleenheden er husholdningerne, som er mindre grupper eller enkeltindivider, der deler samme bolig og samler dele af eller hele deres indkomst og aktiver i en fælles økonomi.
- Indikatorer skal inddrage alle finansielle forpligtelser såsom realkreditlån, kreditlån og forbrug, husleje, vand, el og varme.
- En manglende evne til at betale tilbagevendende udgifter over længere tid indikerer overgældsætning.
- Det er ikke muligt at løse problemet ved at låne penge for at betale andre lån af.
- Hvis en husholdning skal kunne imødekomme sine forpligtelser, er det nødvendigt at reducere udgifterne betragteligt eller finde måder at øge indkomsten på.

Ifølge disse kriterier er overgældsætning en situation, hvor det er umuligt for husholdningen at betale sine regninger og sin gæld med medlemmernes indtægt til trods for et fornuftigt forbrug. Det er altså en uoverskuelig, uløselig situation, der er svær at komme ud af. I praksis er denne definition svær at bruge, da den indeholder mange elementer, som er svært målbare – hvordan vurderer man eksempelvis, hvad et fornuftigt forbrug er? Studier af overgældsætning anvender derfor ofte en mere praktisk definition, hvor man for eksempel spørger, hvor mange kreditorer folk har, eller om de inden for det seneste år har oplevet at have svært ved at betale deres regninger sidst på måneden.

Hvem bliver overgældsæt og hvorfor?

I en rapport udarbejdet for Europa-Kommissionens Generaldirektorat for Beskæftigelse, Sociale Anliggender, Arbejdsmarkedsforhold og Inklusion undersøgte forskere fra Frankrig, Belgien og Storbritannien i 2008 niveauet af overgældsætning i Europa; herunder definitioner, årsager, og hvilke politiske løsninger der kan afhjælpe problemet. Rapporten er baseret på en analyse af EU-SILC-data fra 2005 og Eurobarometer-data fra 2006 samt et litteraturstudie af lignende forskning. I det første tilfælde har man spurgt, om folk oplever at have svært ved at betale deres regninger i slutningen af måneden – altså om de er i finansielle vanskeligheder. I det andet om folk har været i restance med regninger mindst én gang inden for de seneste 12 måneder; det er altså disse to operationaliseringer af overgældsætning, der arbejdes med (Atkinson et al.2008:8-9). Data fra Danmark indgår ikke i nogen af studierne. I det følgende præsenteres et udpluk af rapportens mest underbyggede resultater i forhold til, hvem der oftest bliver overgældsæt og hvorfor.

Alder

Yngre voksne er i forhøjet risiko for at komme i finansielle vanskeligheder, også når man tager højde for andre omstændigheder såsom sociodemografiske faktorer, for eksempel hvor man kommer fra, uddannelsesniveau og beskæftigelsesstatus. Der er særligt stor sandsynlighed for at komme i restance med betalinger, hvis man er i 30'erne og forøget risiko, hvis man er i 20'erne eller 40'erne (Atkinson et al. 2008:11).

Børn og civilstatus

Hvis der er børn, der skal forsørges, i en husholdning, øger dette også risikoen for at komme i restance med betalinger, særligt hvis der er tale om en stor familie, eller hvis man har mindre børn. Dette hænger sammen med, at der følger en række udgifter med det at få børn, som ikke umiddelbart kan nedbringes. Samtidig er der i flere lande tradition for, at én forælder arbejder mindre i en periode eller helt trækker sig fra arbejdsmarkedet, hvilket fører til et indtægtsfald (Atkinson et al.2008:12-13).

Man har en kraftigt forhøjet risiko for at komme i restance med sine betalinger, hvis man tidligere har boet sammen med en partner og efterfølgende er gået fra hinanden, eller hvis man har været gift og er blevet separeret. Det hænger sammen med, at man i disse tilfælde oplever et pludseligt fald i husholdningsindkomst. Enlige, der aldrig har været gift eller boet sammen med en partner, har den samme risiko for at komme i restance med deres betalinger som gifte par. Flere studier peger således på, at det, der bedst forudsiger økonomiske problemer, er et nyligt brud i parforholdet. I et norsk studie har man også fundet, at enlige forsørgere har højere risiko for at komme i restance med deres betalinger, også når der er kontrolleret for antal børn, at forældrene nyligt er gået fra hinanden og forholdet mellem indkomst og gæld. I to engelske studier har man dog fundet, at denne sammenhæng ikke eksisterer, men at de enlige forældre snarere bliver overgældsatte, fordi de er unge, har børn og har oplevet et fald i indkomst pga. nylig brud i parforholdet. Man kan derfor ikke helt entydigt sige, at enlige forsørgere har større risiko for at komme i restance med deres betalinger (Atkinson et al. 2008:13-15).

Indkomst og beskæftigelse

Ikke overraskende har bruttoindkomst såvel som disponibel indkomst en betydning for risikoen for at blive overgældsatt; jo lavere indkomsten er, jo større er risikoen for at komme i finansielle vanskeligheder og i restance med sine betalinger. Dette gælder både, hvis man har en permanent lav indkomst, og hvis man oplever et pludseligt fald i indkomst (Atkinson et al. 2008:16). Husholdninger med lav indkomst gennem længere tid risikerer også en mere vedholdende overgældsætning. Hvis man er arbejdsløs, enten fordi man har valgt at være hjemmegående, på grund af sygdom eller fordi man ikke kan finde et job, er der også en forøget risiko for at komme i restance. Dette hænger naturligvis sammen med indkomstniveauet, men i flere studier finder man også en selvstændig effekt fra beskæftigelsesstatus. Denne sammenhæng er ikke udpræget blandt studerende og pensionister. Hvis man bliver arbejdsløs, er der også en tendens til, at de finansielle problemer strækker sig over længere tid, også efter at man er kommet i arbejde igen (Atkinson et al. 2008:17-18). I spørgeskemaundersøgelser, hvor folk selv skal vurdere, hvorfor de har økonomiske problemer, er det hyppigste svar, at det skyldes fald i indkomst, særligt grundet arbejdsløshed, eller permanent lav indkomst (Atkinson et al. 2008:23).

Boligforhold

At bo til leje, særligt i alment boligbyggeri, har i flere studier været associeret med en forhøjet risiko for overgældsætning, dette er dog ikke entydigt, da det hænger sammen med, at man i flere lande skal have en permanent lav indkomst for at blive skrevet op til en lejlighed i alment boligbyggeri. Der er dog en tendens til, at folk, der bor i lejebolig, har en større risiko for at komme i restance med deres betalinger end folk, der bor i ejerbolig (Atkinson et al. 2008:18).

Økonomiske faktorer

En række økonomiske faktorer har, ikke overraskende, betydning for overgældsætning. Brugen af usikret kredit, for eksempel på kreditkort eller ved forbrugslån, forøger risikoen for at blive overgældsatt. Ligeledes er risikoen forøget, jo flere kreditorer en husholdning har, og jo større en del af indkomsten, der skal bruges til at servicere gælden. Det har også en betydning, om husholdningen har en opsparing, hvilket nedsætter risikoen for at komme i restance kraftigt, da den fungerer som et sikkerhedsnet. Selv en beskeden opsparing mellem 500 og 1.000 kr. har en positiv effekt, som stiger yderligere med opsparingens størrelse (Atkinson et al. 2008:21-22).

Den enkeltes forbrugerkultur har ligeledes betydning, både om man er en type, der prioriterer at betale sine regninger til tiden, om man er en type, der hellere sparer op, før der bruges penge, og om man er impulsfører. Spørger man folk selv, hvorfor de har finansielle problemer, er de ikke glade for at indrømme, at det skyldes dårlig administration af deres økonomi. Flere studier påviser dog, at dette har en større betydning, end folk er villige til at indrømme. Det drejer sig både om færdigheder; manglende viden om budgetlægning, valg af låneprodukt, tilbagebetalingsregler, renters rolle osv., om man har en "afslappet" holdning til at betale regninger, eller om man er uorganiseret og enten glemmer, overser eller bevidst udskyder regninger (Atkinson et al. 2008:26; Poppe 2007:44).

Man kan ikke sætte fingeren på én enkelt ting, der fører til overgældsætning. Flere studier peger dog på fem væsentlige faktorer: Alder, børn, indkomst, brug af kredit og ens holdning til at betale regninger. Dem, der er i størst risiko for at blive overgældsatte, er:

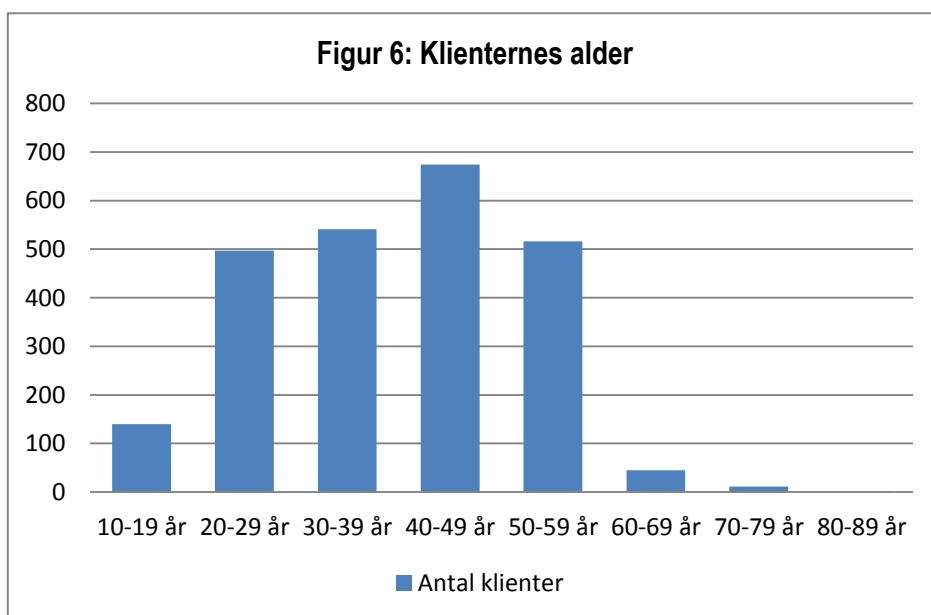
- Unge familier, typisk i tyverne, trediverne eller fyrreerne.
- Familier med flere, mindre børn, der skal forsørges.
- Husholdninger med lav indkomst, men høj gæld.
- Familier, som er ramt af ændringer i de personlige forhold, for eksempel arbejdsløshed eller nyligt brud i parforholdet.
- Folk, som har en tilbagelænet attitude i forhold til at betale regninger.

Jo flere af disse faktorer, der er til stede, jo højere er sandsynligheden for at blive overgældsatt, og jo sværere er det at komme ud af situationen igen.

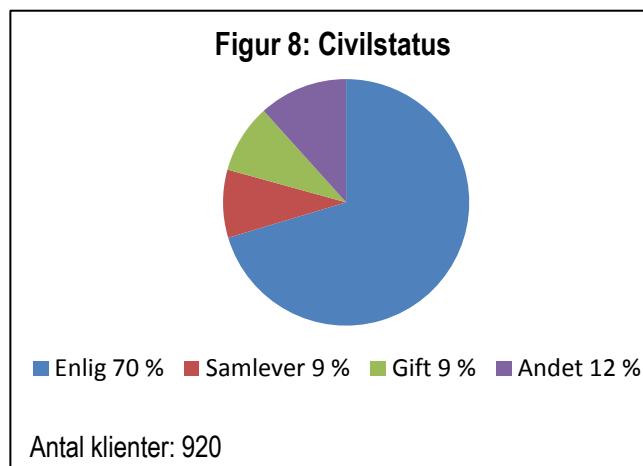
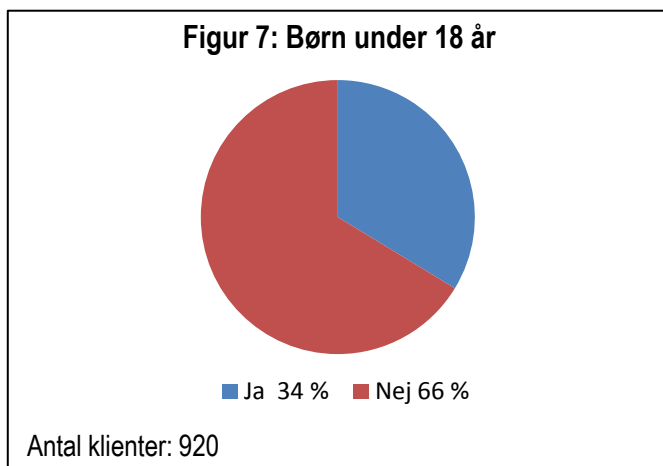
Den Sociale Retshjælps klienter

I Den Sociale Retshjælp fører vi statistik på de klienter, vi rådgiver. Vi registrerer blandt andet en række baggrundsoplysninger, hvilke problemstillinger de henvender sig med, hvor lang sagsbehandlingstid der bruges, og om målene for rådgivningen opnås. Vi har på nuværende tidspunkt ikke valide data, der kan sige noget om, hvem der typisk bliver overgældsatt i Danmark og hvorfor, men vi kan dog identificere, hvem der typisk får gældsrådgivning, og dette kan give os et billede af, om de samme tendenser gør sig gældende for de overgældsatte som for dem, der modtager gældsrådgivning.

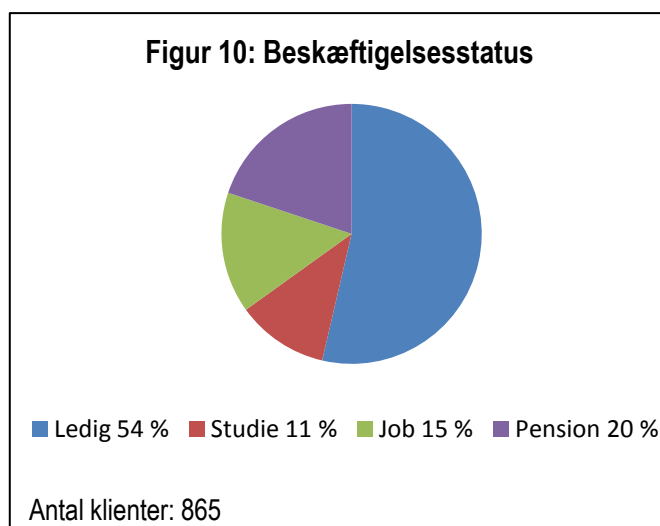
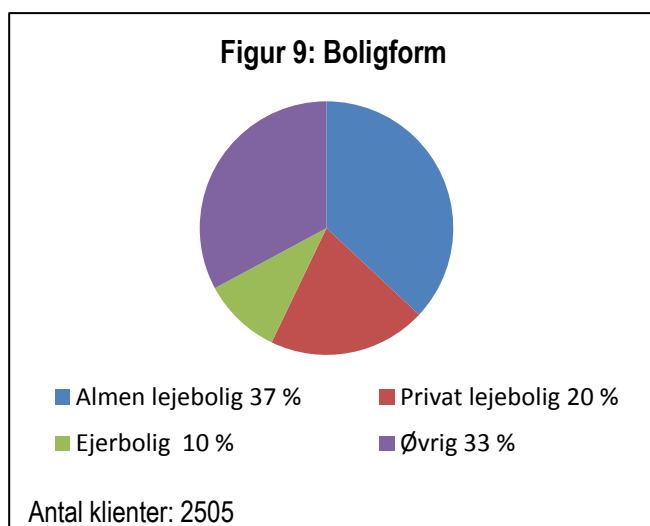
Data i det følgende er baseret på et uddrag af de klienter, der har henvendt sig til Den Sociale Retshjælp for at få rådgivning i år 2012 og 2013. Dataene stammer fra både klienter i Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning og Fængselsrejseholdet samt Det Juridiske Rådgivningsteam, da 99 % af de sidstnævnte projekters klienter henvender sig med gældsproblematikker ud over deres juridiske problemstillinger. Der er her set på en række af de ting, der i det foregående afsnit blev fremhævet som væsentlige for risikoen for finansielle problemer. Dette kan give os et billede af, om nogle af de samme tendenser gør sig gældende i Danmark for de borgere, der søger gældsrådgivning. Det drejer sig om alder, børn, civilstatus, boligform, beskæftigelsesstatus og indkomsttype.

Vores data stemmer rimeligt overens med det ovenstående i forhold til alder. I alt er der registreret alder på 2.426 klienter i Gældsrådgivningen, Det Juridiske Rådgivningsteam og Fængselsrejseholdet mellem 2012 og 2013, hvoraf de fleste, der modtager rådgivning, er i 30'erne eller 40'erne. Gennemsnitsalderen er 36 år.

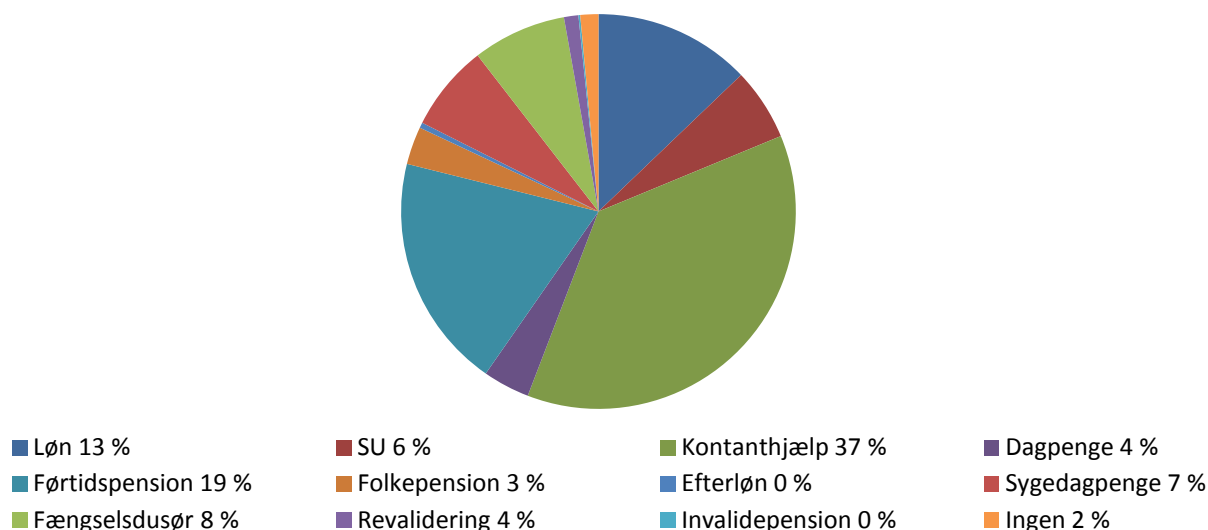
Angående børn viser udenlandske studier, at man har forøget risiko for overgældsætning, hvis man har børn, der skal forsørges. Ud af de 920 klienter, for hvem dette spørgsmål er besvaret, har 66 % ikke børn under 18 år. To tredjedele af de klienter, der modtager gældsrådgivning, har altså ikke børn under 18 år, der skal forsørges. Dette stemmer ikke umiddelbart overens med resultater fra udenlandske studier. Angående civilstatus kan man se, at 70 % af klienterne er enlige, hvilket er en temmelig høj andel. De udenlandske studier lægger vægt på, at det særligt er et brud i parforholdet og det efterfølgende fald i indkomst, der forsøger risikoen for finansielle vanskeligheder. Ud fra de eksisterende data kan vi ikke sige, om det er tilfældet her, men blot at der er en stor andel af enlige blandt klienter. Kategorien øvrige dækker blandt andet over ikke-samlevende par.

Af figur 9 ses det, at den mest typiske boligform for klienterne er lejeboliger i alment boligbyggeri. Herefter kommer kategorien "øvrige", der dækker over hjemløse, indsatte eller folk i andre særlige boligformer. Klienterne fra Fængselsrejseholdet trækker op i denne kategori, fordi en stor del af disse er indsatte eller bor på udslningspension. Herefter kommer privat lejebolig og sidst ejerbolig. Udenlandske studier understøtter denne tendens, hvor folk, der er overgældsatte, sjældent skal findes blandt husejere, men nærmere blandt folk, der bor til leje, særligt i alment boligbyggeri.

Ser man på klienternes beskæftigelsesstatus i figur 10, er over halvdelen, nemlig 54 %, ledige, og under hver femte er i job. Sammenholder man dette med figur 11, som viser indtægtsformen, ses det, at en stor del af klienterne er på overførselsindkomst, for eksempel er en samler andel på 37 % på kontanthjælp. Der er altså tale om mennesker, der har en relativt lav indkomst. Det stemmer overens med resultaterne fra lignende studier, ifølge hvilke der er stor risiko for at få finansielle problemer og blive overgældsatt, hvis man enten oplever et pludseligt fald i indkomst, eksempelvis på grund af sygdom (7 % af vores klienter er på sygedagpenge), eller hvis man har varigt lav indkomst (eksempelvis førtidspension, som 19 % af vores klienter modtager).

Figur 11: Indtægtsform

Antal klienter: 1354

Den typiske klient, der modtager gældsrådgivning hos Den Sociale Retshjælp, er således en anelse anderledes end den typiske overgældsatte: Det er en person i 30'erne eller 40'erne, som er enlig uden børn, og som er uden for beskæftigelse. Vedkommende har lav indkomst og bor i alment boligbyggeri. Dette varierer primært fra den typiske overgældsatte med hensyn til børn; her er der nemlig en tendens til, at det ofte er børnefamilier, der bliver overgældsatte, særligt hvis de har flere mindre børn, en tendens, der ikke ses blandt de, der modtager gældsrådgivning.

Fire personlige historier om vejen til overgældsætning

Som nævnt i det ovenstående er der ikke foretaget danske studier af problemstillingen. Vores viden omkring dette problem i en dansk kontekst er derfor begrænset, og vi kan ikke sige noget præcist om, hvem der bliver overgældsatt, hvorfor, eller hvilke økonomiske, sociale og psykiske konsekvenser dette har for den enkelte. Det er ikke vores ambition at udføre et videnskabeligt studie af problemstillingen, men derimod at bidrage til den eksisterende viden omkring konsekvenserne ved overgældsætning samt effekten af gældsrådgivning gennem fire personlige historier fra overgældsatte borgere.

Vi har interviewet i alt ni personer i sommeren og efteråret 2012, som alle har været klienter i Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning, og som alle er, eller har været, overgældsatte. Vores operationelle definition er i denne sammenhæng, at man er overgældsatt, hvis man har fem eller flere kreditorer. Med undtagelse af dette kriterium er de ni interviewpersoner tilfældigt udvalgt og varierer derfor på væsentlige faktorer som køn, alder, bopæl, uddannelsesniveau, beskæftigelse og gældens størrelse. Interviewene er foretaget telefonisk, og interviewpersonerne er blevet informeret om, at de gennemførte interviews er optaget og efterfølgende transskriberet. De er desuden lovet fuld anonymitet, hvorfor navnene i det følgende er fiktive. Den Sociale Retshjælp er dog bekendt med deres navne og kontaktoplysninger.

Vi ønskede, at interviewpersonerne tog stilling til en række spørgsmål, herunder hvornår deres gældsproblemer startede og hvorfor, deres økonomiske situation og levestandard, deres sociale aktiviteter, omgangskreds og andres syn på dem, deres fysiske og psykiske helbred samt deres syn på dem selv og deres fremtidsudsigter. Vi har tilstræbt at få interviewpersonerne til at tage stilling til, hvordan disse ting så ud henholdsvis før og efter gældsproblemernes start. Dette gør det nemmere at identificere konsekvenserne af overgældsætningen. Sam-

me fremgangsmåde er benyttet i forhold til gældsrådgivning, hvor referencepunkter før og efter modtagelsen af hjælp gør det muligt at vurdere effekten af gældsrådgivningen.

Interviewene er foretaget som semistrukturerede interview, der giver en fast ramme, som gør det muligt at stille de ovenstående spørgsmål, men som samtidig giver interviewerens mulighed for at forfølge interviewpersonens udsagn og dykke dybere ned i det, der bliver fortalt. Der er lagt vægt på, at interviewpersonerne kan beskrive, hvordan de selv har oplevet konsekvensen af overgældssætning og effekten af gældsrådgivning, og interviewpersonerne er blevet givet en vis frihed til at fortælle deres historie. Derfor er det semistrukturerede interview i dette tilfælde den bedste måde at afdække interviewpersonernes livshistorie.

Ud af de ni udførte interviews er de fire interviewpersoner, der har svaret mest reflekterende og uddybende på de ovenstående spørgsmål, som har været villige til at dele deres historie, og som samtidig repræsenterer forskellige årsager til overgældssætning, køn og beskæftigelsesform, blevet udvalgt og omskrevet til cases. I starten af 2014 har vi igen kontaktet de fire personer for at få en opdatering på deres situation i dag. De fire cases præsenteres i det nedenstående.

Case 1: Birthe, 65 år, Midtjylland.

Birthe er uddannet kok og har arbejdet som kantineleder i mange år. Gældsproblemerne opstår, da hun for fire år siden er ude for en alvorlig bilulykke og pådrager sig invaliderende rygskeer. På det tidspunkt bor hun i hus med sin mand, der har fuldtidsjob, og de oplevede ingen økonomiske problemer. Sygemeldingen betyder dog, at de oplever et kraftigt fald i indtægt og må sælge deres hus. De er senere flyttet fra hinanden, og hun bor i 2012 alene i en lejet lejlighed og er førtidspensionist. Sideløbende kører hun, sammen med sin fagforening, en erstatningssag mod sit forsikringselskab, der ikke vil udbetale forsikringssummen for tabt arbejdsfortjeneste.

Hvordan så din økonomiske situation ud før ulykken?

”Vores økonomi var fin, den var rigtig god, og mine tanker om fremtiden var både lyse og lykkelige. Jeg oplevede meget, vi rejste sydpå to til tre gange om året og havde et skønt hjem, bil og campingvogn – vi manglede ikke noget. Før ulykken fik jeg 26.000 kr. brutto om måneden i løn, da jeg så gik på sygedagpenge fik jeg 10.000. Det var en kraftig nedgang, og det kunne vores økonomi ikke bære.”

Hvordan ser din økonomiske situation ud nu?

”Den er elendig. Jeg har været nødt til at sige min lejlighed op og har i stedet lånt min søns campingvogn, som jeg må bo i til vinter i min datters have, indtil jeg får sparet penge nok sammen til at flytte i en billigere lejlighed. Skattevæsenet trækker af min førtidspension hver måned, og jeg bruger derudover ca. 800 kr. til medicin, fordi jeg har fået mavesår oven på alt dette. Når mine udgifter er betalt, er der ingenting at leve for. Hvis Alka gav mig de penge, de skylder mig, kunne jeg betale min gæld i banken og det, jeg skylder skattevæsenet. Jeg kunne sidde i min lejlighed, som betyder så ufatteligt meget”.

Hvordan så din sociale situation ud før ulykken i forhold til nu?

”Jeg havde en ret stor vennekreds, jeg havde fire veninder, som jeg mødtes med ca. en gang om ugen, og jeg malede porcelæn og akvarelbilleder og gik til blomsterbinding. Min mand og jeg tog indimellem også på weekend med mine veninder og deres mænd. Det har jeg ikke råd til længere, penge spiller en stor rolle. Dengang havde jeg et almindeligt liv, et kanongodt job med nogle søde kollegaer, det savner jeg ufatteligt meget i dag. Jeg kan heller ikke de ting, jeg kunne før. Jeg har fået flere rygoperationer, som ikke har hjulpet mig, og jeg kan ikke gå 50 meter i dag, før jeg skal sidde ned.”

Hvorfor søgte du hjælp hos Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning?

"Fordi jeg havde nogle kæmpe problemer med Djurslands Bank fra mit tidligere ægteskab. Min eksmand og jeg havde et lån, som blev delt i to dele, men banken krævede, at vi skulle kautionere for hinanden. Min eksmand gik så hen og blev syg og kunne ikke betale sin del af lånet, og det hæftede jeg så for."

Oplevede du, at rådgivningen hjalp?

"Ja. I samarbejde pressede vi banken til i stedet for 16 % i renter at gå ned til 2 %, mod at jeg så skulle betale 1.000 kr. om måneden. Gældsrådgiveren var ufattelig menneskelig og utrolig flink og rar at snakke med og forstod fuldt ud min situation."

Hvad har været det hårdeste ved gældsproblemerne, hvis du selv skal beskrive det?

"Det psykiske smadrer én fuldstændig. Hver gang SKAT ringer, så ryster jeg som et espeløv, og lige så snart jeg snakker med dem, kommer jeg til at græde, for jeg er ikke stærk psykisk længere. Det har den sag her fuldstændig ødelagt, og jeg bliver aldrig det samme menneske igen. Det er snart fire år siden, ulykken er sket, og hver gang jeg skal snakke med FOA om det, så kommer jeg til at græde, så jeg ikke kan holde igen".

I januar 2014 tager vi igen kontakt til Birthe, men hun har ikke lyst til at snakke om den svære situation igen.

Case 2: Peter, 55 år, Sjælland

Peter bor i 2012 i hovedstadsområdet med sin samlever, der er på kontanthjælp, og de har ingen hjemmeboende børn. Deres økonomiske problemer starter omkring 7 år tidligere, hvor fire af de nærmeste familiemedlemmer går bort over en femårig periode. Da Peters lillebror efterfølgende tager sit eget liv, går Peter psykisk ned. På daværende tidspunkt har han sit eget rengøringsfirma, som går i opløsning, da han ikke længere kan passe det. I dag er han førtidspensionist.

Hvordan så din økonomiske situation ud, før din virksomhed gik i opløsning?

"Jeg har altid sat tæring efter næring, specielt i opstarten af firmaet. Vi har haft hårde tider ligesom alle andre, hvor pengene har været små. Det har ikke været en dans på roser at være selvstændig, men vi havde en rimelig indkomst og ikke noget overforbrug, vi skyldte ikke penge nogen steder, og vi betalte de regninger, der skulle betales. Alt var, som det skulle være."

Hvordan ser din økonomiske situation ud nu?

"Da min lillebror døde, gik jeg fuldstændig sidelæns, min tilværelse ramlende sammen. Kunderne begyndte at falde fra, men regningerne kom jo alligevel, så skuden begyndte at synke. Jeg fik at vide på kommunen, at jeg bare skulle op på hesten igen, så i fire-fem år levede jeg af min kærestes kontanthjælp. Nogle måneder har vi haft helt ned til 300 kr. at leve for, så da jeg blev førtidspensionist, havde jeg både en kæmpe skattegæld og skyldte en masse til private kreditorer. SKAT eftergav min gæld til dem, men jeg skylder stadigvæk over 700.000 kr. væk, som jeg ikke kan betale, og gælden vokser og vokser. Jeg har været nødt til at sige, at vi må lade det være og sørge for, at vi har et sted at bo. For i det øjeblik, du stopper med at betale din husleje, så er der kun en vej, og det er på gaden."

Hvordan så din sociale situation ud før din lillebrors dødsfald?

"Selvfølgelig har man begrænset tid, når man er selvstændig, og jeg brugte meget tid på mit arbejde, men jeg havde rimelig mange venner og var vellidt, fordi jeg var den, der altid var glad og med på en spøg. Sådan er det ikke længere, oven på min lillebrors dødsfald har jeg fået posttraumatisk stresssyndrom og socialfobi. Jeg har mistet en masse venner, fordi jeg ikke er den samme person mere."

Er der nogen af de her følelser, du kan genkende fra tiden, før din virksomhed gik i opløsning: usikkerhed, isolation, stress, bekymringer, osv.?

”Jeg havde stress over, at jeg arbejdede for meget, selvfølgelig var der nogle bekymringer; om man kunne få pengene hjem, om man ville miste en kunde osv., men jeg var tilfreds med det liv, jeg havde. Jeg havde en sund og rask familie, mine venner og mit arbejde. Det var nok til mig. Jeg var typen, der sagde; vi har ikke et problem, vi har en opgave.”

Hvad så nu?

”Nu har jeg mange bekymringer. Det bliver ved med at vælte ind med trusler, rykkerbreve og retssager. Der går ikke én dag, hvor jeg ikke får rykkerbreve, og til sidst ryger de bare over i en stor bunke uden at blive lukket op. SKAT opfordrede mig til at søge gældssanering, men jeg fik et afslag, fordi min samlever står til rådighed for arbejdsmarkedet, til trods for at jeg havde en udtalelse fra både min læge og psykiater, der sagde, at en gældssanering ville gavne min sygdom utroligt meget. Jeg ser slet ikke noget håb, specielt ikke efter afslaget, som var mit sidste håb om at komme ovenpå. Jeg har slået mig til tåls med, at det bliver sådan her resten af mine dage. Mine børn og børnebørn er min redningskrans, hvis de ikke havde været her, så havde jeg heller ikke været her. Så langt er jeg ude økonomisk. Jeg skammer mig over ikke at kunne betale mine regninger, for jeg har altid været den, der betalte regninger, før der blev brugt penge på noget andet. Jeg skammer mig over for mine kreditorer, selvom jeg ikke kender dem, og jeg skammer mig over for min familie, fordi jeg ikke kan give dem mere end højst nødvendigt.

Hvorfor søgte du hjælp hos Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning?

”I to til tre år røg posten hen i en bunke, når der kom regninger eller breve fra advokater. Jeg kunne gå månedsvis bare og kigge på det, fordi jeg ikke havde overskud til at forholde mig til det, til sidst rev jeg dem i stykker og smed dem ud. Jeg manglede derfor et overblik over mine kreditorer, og hvor meget jeg skyldte dem, derfor henvendte jeg mig.”

Oplevede du, at rådgivningen hjalp?

”Jeg synes, at hende, jeg talte med, var meget sød til både at ringe og fortælle mig, hvordan det stod til, hvad hun havde gjort, og hvad det næste træk var. Hun sendte mig mails om, hvad jeg skyldte, og hjalp mig med at få papirer fra skifteretten. Hun hjalp mig med ansøgningen om gældsrehabilitering, men jeg savnede måske lidt kampgejst fra hendes side, da jeg ringede og sagde, jeg havde fået et afslag.”

Hvad har været det hårdeste ved gældsproblemerne, hvis du selv skal beskrive det?

”Jamen, det hårdeste ved at have gæld er følelsen af at have svigtet. Det er ikke at kunne betale sine regninger, at frygte postkassen hver dag pga. alle de rykkere, man modtager, og retssager, man bliver kaldt ind til. Det hårdeste er tankerne om: ’Hvad bliver det næste?’”

Da vi igen tager kontakt til Peter i januar 2014 er hans situation lige så kaotisk, som den var for halvandet år siden, for ikke at sige værre på grund af de renter, der får gælden til at vokse. Peter er stadig førtidspensionist på grund af den psykiske sygdom, men hans pension er på nuværende tidspunkt ved at blive revurderet, og hans fremtid er uvis.

Case 3: Tove, 64 år, Nordjylland

Toves gældsproblemer opstår, da hun sidst i 30'erne oplever store omvæltninger i sit liv. Hun bor på daværende tidspunkt i hus sammen med sin mand gennem mange år, hun er nyligt uddannet sygepasser, og de er begge i job. Ægteskabet går dog i stykker og hun står alene med et nyindkøbt hus, som hun og hendes fem børn i alderen 6-16 år må flytte fra. Samme år får hun konstateret leddegigt med kroniske smerter, hvilket betyder, at hun ikke længere kan arbejde og tildes førtidspension.

Hvordan ser din økonomiske situation ud?

"Jeg har aldrig været den, der købte arkitekttegnede møbler eller dyre rejser til udlandet, men jeg var heller ikke den, der sagde til mine børn: 'Fra nu af indledes en lidelseshistorie. Jeg ved ikke hvor lang den bliver, den bliver ikke sjov, og jeg ved ikke, hvordan vi skal klare det. Vi kan sidde her og tømme en pakke Kleenex sammen og se, hvordan det er at holde jul på den måde.' I stedet lavede jeg et kontokort for at købe julegaver, og allerede der stiftede jeg gæld. Jeg kan godt se i dag, at jeg skulle have været mere kritisk og sagt: 'Skidt med det, det kan vi undvære'. Det var simpelthen for at få et rimeligt familieliv og fordi, der skulle være lidt sjovt ved højtiden. I dag er min økonomi lagt i faste rammer, jeg har fået overblik over, hvem jeg skylder penge, og indgået faste afdragsaftaler. Jeg mangler ikke noget, jeg har ikke svært ved at købe mad sidst på måneden, og jeg bor i et hyggeligt rækkehus til billige penge. Selvfølgelig har jeg måtte sænke mine standarder, men det mangler også bare".

Hvordan ser din sociale situation ud nu i forhold til før dine gældsproblemer opstår?

"Den har egentlig ikke ændret sig. Det hænger nok sammen med, at mange af de mennesker, jeg kommer sammen med, er kirkeligt interesserede som jeg selv. Vi baserer vores venskab på noget helt andet end livsstil og penge, heldigvis!"

Er der nogen af de her følelser du kan genkende: usikkerhed, isolation, stress, bekymringer, osv.?

"Jeg har været flov over og skammet mig over at være i denne situation. Det har både været stressende og deprimerende. Man er tilsyneladende altid omkranset af mennesker, som klarer sig godt, og i den situation var det vanskeligt for mig at indrømme, at jeg havde brug for hjælp. I virkeligheden kender jeg mange mennesker, som jeg kunnet have ydmyget mig over for, som var dygtige nok til at hjælpe, hvis jeg havde indrømmet, at jeg havde rodet mig ud i en frygtelig økonomi. Men det var jeg for stolt til, og det er jo dumt."

Hvorfor søgte du hjælp hos Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning?

"Jeg manglede overblik over min økonomi. Samtidig havde jeg fået dårlig rådgivning et andet sted, som gjorde det hele værre. Jeg var for panisk til ikke at følge deres råd, jeg troede, de havde styr på, hvad de rådede mig til, men det havde de ikke. Derfor henvendte jeg mig et andet sted."

Oplevede du, at rådgivningen hjalp?

Ja, det synes jeg. Det er unge mennesker, som rådgiver ud fra sober samfundsmoral. De har hjulpet mig til at få nogle fornuftige ordninger med mine kreditorer, som jeg er ret stolt af. Jeg fandt ud af, at kreditorerne er til at tale med, vi fik oprettet en god tone og jeg genvandt noget respekt. Det gav mig moralsk opbakning. Jeg synes, det bedste, man kan gøre, er at finde nogen, der har viden og overblik, som man kan spørge til råds. Allerbedst ville det dog være, hvis man fandt nogen at spørge til råds, inden man lånte penge."

Hvad har været det hårdeste ved gældsproblemerne, hvis du selv skal beskrive det?

"Jeg synes det hårdeste er forholdet til én selv, det går hårdt ud over ens egen selvrespekt. Jeg synes det er vigtigt, man har sin ryg fri, at man med rank pande kan se folk i øjnene og vide med sig selv, at man er et fornuftigt menneske, der handler rigtigt. Det gør man ikke ved at tage for mange lån, som jeg har gjort. Det holder ikke."

I januar 2014 tager vi igen kontakt til Tove. Hun har passet sine betalinger, og er, siden vi talte med hende sidst, flyttet til Sjælland. Hun har været i skifteretten for at få vurderet, om hun kunne få gældsanering. Det hele så fint ud, men fordi hendes computer var gået i stykker, og hun tog lån for at skifte den ud, kunne det ikke lade sig gøre i denne omgang. De blev dog enige om, at hun måtte prøve igen. Hun har fået mere kampgejst og er fortrøstningsfuld omkring fremtiden.

Case 4: Jeppe, 33 år, Midtjylland

Jeppe's økonomiske problemer opstår, da han som teenager får et erstatningskrav i omegnen af 350.000 kr. for graffiti. Efter en periode i militæret med udstationeringer, hvor han pådrager sig posttraumatisk stresssyndrom, tildes han erstatning for tabt arbejdsfortjeneste. Da gælden efter ti år overgår til et privat inkassofirma, lykkes det at forhandle en aftale på plads, så gælden kan komme ud af verden. I efteråret 2012 er Jeppe i fleksjob.

Hvordan ser din økonomiske situation ud?

"Lige nu er den positiv. Den gæld, jeg har haft, er jeg efter ti år kommet ud af, så ingen gæld og plus på kontoen. Mit forbrug har været på et minimum og er stadig på et minimum. Jeg har taget med mig, at jeg skal vende hver en krone, men det er ikke den samme belastning at tænke på længere."

Er din sociale situation ændret efter dine økonomiske problemer starter?

"Nej, det vil jeg ikke sige, min økonomi har været min egen sag. Det har dog påvirket familien, det er klart, fordi de selvfølgelig gerne ser, at jeg kommer ovenpå og videre med mit liv. De har også været inde over sagen, så det har selvfølgelig påvirket meget."

Er der nogen af de her følelser, du kan genkende: usikkerhed, isolation, stress, bekymringer, osv.?

"De økonomiske problemer har været et psykisk pres, du skal tænke over hver en krone, du kan ikke købe noget, du kan ikke eje noget, du har ingen muligheder. Der er ikke noget formål med at tage et arbejde, for penge bliver suget væk. Gælden vokser bare med renters rente, og jeg har følt, at det var umuligt at finde en løsning. Jeg er en type, der bliver sur i stedet for at gå ned, og jeg nåede så langt ud, at jeg blev fuldstændig iskold. Jeg fik parkeringsbøder og fartbøder, jeg var ligeglad – bare sæt det på regningen. Det var jo bare et tal, om der stod 1 million kr. eller 25 kunne være ligegyldigt. Jeg så ingen håb for at komme af med gælden i fremtiden. Heldigvis nåede jeg et punkt, hvor jeg stoppede op og tænkte mig om, så jeg optog ikke lån."

Hvorfor søgte du hjælp hos Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning?

"Jeg havde brug for rådgivning og vejledning i forhold til erstatningskravet, som blev fastholdt imod mig trods forsøg på at lave en aftale."

Oplevede du, at rådgivningen hjalp?

"Det har været rigtig, rigtig dejligt at snakke med nogen, når man har båret på problemerne selv i lang tid, og forsøgt at løse dem, og der så er nogen, der kan hjælpe med råd og vejledning. Det har været godt at få nye øjne på sagen. Det lettede enormt, da jeg fik forliget igennem med inkassofirmaet, og det ligesom var ude af verden. Så begyndte jeg at se positivt på tingene, jeg kunne tjekke min post igen og jeg var ikke så paranoid i forhold til, om fogeden pludselig ville banke på døren. Jeg vil dog sige, at det vigtigste, der skete for mig, var, at jeg mødte forståelse for min situation. Det viste mig, at det ikke var mig, der var helt gal på den. Jeg har været rigtig glad for hjælpen, der var blandt andet en vaks fyr, som mindede mig om, at jeg måske var forsikret og muligvis kunne få erstatning, hvilket jeg ikke selv var opmærksom på."

Hvad har været det hårdeste ved gældsproblemerne, hvis du selv skal beskrive det?

"Jeg tror, det, der har været det største problem for mig, var, at der ikke er nogen kontakt til Told og Skat, som opkrævede penge for erstatningskravet. Jeg kunne ikke få besked fra nogen, jeg kunne ikke få svar på noget eller komme i kontakt med nogen, der vidste noget om min sag, jeg kunne ikke få hjælp. Der sad en ukendt faktor, der bestemte og indefrøs mine penge, uden at jeg havde noget at skulle have sagt eller kunne få et svar på, hvorfor denne afgørelse blev truffet, eller hvorfor erstatningsbeløbet var så højt."

Jeppe er, siden vi talte med ham i 2012, blevet førtidspensionist på grund af arbejdsskaden. Der er stadig ingen gældsproblemer.

Hvilke konsekvenser har det at være overgældsæt?

Flere af de adspurgte klienter giver udtryk for, at det har en række konsekvenser at være overgældsæt. Det er klart, at det har nogle økonomiske konsekvenser, når økonomien er lagt i meget faste rammer med et snævert råderum. Alle interviewpersonerne lægger vægt på, at de økonomiske problemer fylder meget i bevidstheden, og at det er et enormt psykisk pres konstant at bekymre sig om, hvordan man skal have penge nok til mad sidst på måneden og betale sin husleje, så man ikke risikerer at blive sat på gaden. Dette kan, som flere af interviewpersonerne nævner, også påvirke de sociale aktiviteter, fordi der for eksempel ikke er råd til at dyrke fritidsinteresser, tage på ferie eller deltage i almindelige sociale aktiviteter, der koster penge. Det, der fylder mest i de ovenstående cases, er dog de økonomiske problemers indvirkning på det mentale helbred. Flere af de interviewede nævner frygt; frygt for postkassen med rykkerbreve, regninger og uforudsete udgifter, de ikke kan betale, frygt for, at kreditorerne ringer eller opsøger dem på deres privatadresse, og frygt for, at fogeden banker på døren og trækker dem i retten. Særligt uvisheden om fremtiden skaber angst i hverdagen. Ud over dette fylder depression meget, enten at de er meget kede af det og har let til tårer, eller at de oplever en følelse af afmagt og ligegyldighed, fordi de ikke er herrer over deres egen situation og ikke kan ændre den, hvilket gør fremtidsudsigterne dystre. Alle interviewpersonerne nævner også følelsen af skyld og den dårlige samvittighed overfor deres kreditorer, at de er flove over at være i den situation, de befinder sig i, og at de har en følelse af at have svigtet.

Det er ikke muligt at sige noget generelt om, hvilke konsekvenser der er ved overgældsætning, alene baseret på de fire personlige historier. Her må man inddrage studier, der undersøger flere personer. En norsk ph.d.-afhandling fra 2007 omhandler netop overgældsætning og indeholder blandt andet en gennemgang af studier, der undersøger konsekvensen af overgældsætning. Nedenfor er de mest underbyggede resultater gennemgået; der skelnes her mellem økonomiske, sociale og helbredsmæssige konsekvenser.

Økonomiske konsekvenser

De økonomiske konsekvenser ved overgældsætning er åbenbare. Overgældsætning er den situation, hvor man med sin nuværende indkomst ikke kan i mødekomme sine økonomiske forpligtelser og have penge nok til det, der opfattes som almindelige og rimelige leveomkostninger. Det kan derfor betyde, at man ikke kan opretholde en acceptabel levestandard ved for eksempel ikke at kunne betale husleje, mad, forsikring, el, vand og varme. Der er således intet økonomisk råderum og ingen økonomiske muligheder. Det kan føre til tab af hus, virksomhed, bil og andre aktiver, ligesom dette også kan ske for en tredjepart, hvis de har kautioneret for et lån med sikkerhed i deres ejendom (Poppe 2008:46).

Sociale konsekvenser

De mest almindelige sociale konsekvenser ved overgældsætning er problemer i familien, fald i social status og eksklusion fra deltagelse i almindelige aktiviteter. I forhold til de familiære relationer kan skilsmisse eller brud i parforholdet som tidligere nævnt føre til økonomiske problemer, men parforhold kan også gå i stykker på grund af de økonomiske problemer, der skaber konflikt. Rækkefølgen kan altså være omvendt. Dette afhænger naturligvis af familiens sammenhængskraft.

Flere studier har fokus på børn i gældsramte familier, fordi børnene er følsomme over for den sociale ydmygelse, en økonomisk deroute kan betyde. De har dårligere muligheder for at deltage i sociale aktiviteter på lige fod med andre, og studier viser, at børn påvirkes af den usikkerhed, der er i familien, og forældrenes fysiske og mentale helbred. Opdragelsen bliver ligeledes påvirket af den angst, irritation og depression, som langvarige økonomiske problemer kan føre med sig. Alvorlige økonomiske problemer fører også til forandringer i den socia-

le status og omdømmet, da der ikke længere er råd til at købe varer og services, der er forbundet med status. Skam og forlegenhed er dagligdags følelser for overgældsatte.

Flere studier viser ydermere, at økonomiske problemer svækker sociale relationer. Dette skyldes, at man af økonomiske årsager må fravælge sociale aktiviteter, for eksempel at spise ude, tage i biografen eller på ferie, men også at man isolerer sig, for eksempel af frygt for kreditorer, for at skjule problemerne for venner, kolleger og familie eller på grund af manglende overskud (Poppe 2008:47-48).

Helbredsmæssige konsekvenser

Der er en tendens til, at overgældsatte har en langt højere risiko for helbredsproblemer end folk uden gældsproblemer. Flere studier har fundet, at personer i finansielle vanskeligheder ofte lider af hovedpine, søvnløshed, mavepine og maveproblemer, mangel på appetit samt nervøsitet, angst og depression. Svenske studier indikerer sammenhæng mellem overgældsætning og risiko for hjerteanfald, mavesår, mavekatar, hovedpine og psykologiske lidelser. De psykologiske konsekvenser af overgældsætning er veldokumenterede; flere studier viser, at overgældsatte ofte er plaget af konstante bekymringer, forlegenhed, chok, panik og afmagt. Flere studier finder, at der blandt mennesker med store økonomiske problemer er en overvægt af folk, hvis hverdag er præget af depression, angst, gråd, selvmordstanker, koncentrationsbesvær, søvnløshed, maveproblemer og alkoholmisbrug. Kernen i dette er ofte selvbebrejdelse og skyld over den økonomiske situation, man befinder sig i, hvor man ikke kan betale sine kreditorer, men også den frygt og usikkerhed, der er omkring fremtiden (Poppe 2008:48-50).

Hvordan løses problemerne med overgældsætning?

Som tidligere nævnt har overgældsætning mange konsekvenser. I den tidligere nævnte rapport udarbejdet for Europa-Kommissionens Generaldirektorat for Beskæftigelse, Sociale Anliggender, Arbejdsmarkedsforhold og Inklusion var fokus også at se på de forskellige EU-landes håndtering af overgældsætning og ud fra dette at give anbefalinger til, hvordan problemerne med overgældsætning kan løses. Mange aspekter skal inddrages, både præventive tiltag, der forhindrer gældsætningen, og tiltag, der forsøger at løse problemet, når det er opstået. Rapporten lægger vægt på seks elementer, der er væsentlige, når man skal håndtere overgældsætning. Disse er overfladisk gennemgået i de følgende afsnit.

Det første element handler om at opfordre til ansvarlig låneadfærd. Det er bredt anerkendt, at nogle forbrugere ikke har de nødvendige færdigheder til at styre deres økonomi. Man har derfor i flere lande arbejdet med at hæve vidensniveauet. Der er tale om en blanding af information, decideret undervisning og gældsrådgivning. Som eksempler kan nævnes undervisning af skolebørn i budgetlægning, inden de bliver aktive forbrugere, men også individuel vejledning i renter og tilbagebetalingsregler, når den enkelte søger et lån. Det vigtige er her at uddanne folk, så de bliver ansvarlige lånere, og så de kan administrere deres økonomi (Atkinson et al. 2008:60-61).

Det andet element er at indføre initiativer, der beskytter forbrugerne mod uansvarlig adfærd fra långivers side. Dette kan for eksempel ske gennem et grundigt tjek af forbrugerens kreditværdighed, inden man giver et lån, således at der kun gives lån til forbrugere, der har en vis sandsynlighed for at betale tilbage. Dette eksisterer ikke i særlig mange EU-lande. Der lægges op til, at man øger udveksling af information om forbrugernes kreditværdighed, og af om de er i restance med betalinger. I nogle få EU-lande har man ud over dette indført et kreditregister, hvor forbrugere frivilligt kan registrere sig, hvis de ikke ønsker at optage mere gæld, men ikke selv kan administrere det (Atkinson et al. 2008:67-70). Ud over dette er der også tale om at indføre renteloft for at beskytte forbrugeren mod enormt høje omkostninger ved lån. Dette afhænger dog af en række ting, for eksempel at man har en national model, der tillader, at højrisikoforbrugere har adgang til lån, de kan betale, så et renteloft ikke fører til økonomisk eksklusion af denne gruppe. (Atkinson et al. 2008:70-73)

Det tredje element handler om at tage hånd om restancer, for eksempel ved at sætte tidligt ind med vejledning, når folk er i restance med deres betalinger, så man tager hånd om problemet, før det eskalerer. I flere lande sker det således, at kreditor systematisk indsamler data for at opfange, når en regning ikke er betalt, og herefter tager kontakt til debitor, så en fornuftig aftale kan indgås. Dette skal afbalanceres, så man ikke kun tager hensyn til kreditorernes interesser, men også beskytter debtors interesser. I flere lande er der forskellige etiske regler for, hvordan dette skal ske, så man tager hensyn til begge parter (Atkinson et al. 2008:79-80).

Det fjerde element omhandler vigtigheden af gratis og uafhængig gældsrådgivning, hvor forbrugeren dels kan få hjælp til at indgå bindende aftaler for tilbagebetaling med deres kreditorer, men også kan få generel rådgivning, der kan forebygge yderlige gældsætning. I flere lande har man en mere eller mindre veludviklet gældsrådgivning. I Irland findes et godt eksempel, nemlig MABS (Money Advice and Budgeting Service), der er et partnerskab mellem myndigheder og en landsdækkende frivillig organisation, der yder gratis rådgivning. I nogle lande står det offentlige for denne rådgivning. I Sverige, Norge og Finland er kommunerne gennem lovgivningen forpligtet til at bistå overgældsatte borgere med gældsrådgivning. Gældsrådgivning kræver ressourcer, så man kan imødekomme efterspørgslen i tide, og så man kan dække et vist geografisk område, hvilket ikke er tilfældet i mange EU-lande (Atkinson et al. 2008:83-85).

Det femte element er et forslag om indførelse af fornuftige juridiske procedurer for gældsforlig, hvor man inddrager hele debtors gældssituation og dermed alle kreditorer og skyldige beløb ved én høring. Flere lande har forskellige procedurer, men disse har ofte været ineffektive i forhold til at rehabilitere debitor og undgå gældsproblemer i fremtiden. En "ideel" procedure kan blandt andet indeholde krav om, at kreditor skal deltage i høringen, at man har realistiske tilbagebetalingsregler, som tager hensyn til, at debitor skal have en ordentlig levestandard, og at der assisteres med gældsrådgivning og undervisning i budgetlægning, så betalingsaftalerne kan overholdes og fremtidige problemer undgås (Atkinson et al. 2008:87-88,93).

Det sidste element er en mulighed for at indgå formelle, men dog ikke juridisk bindende, aftaler mellem kreditor og debitor, hvor man aftaler en tilbagebetalingsplan, der kommer alle til gode. Der lægges vægt på en række ting: at der bør være et indbygget incitament for kreditor til at indgå disse aftaler; for eksempel lavere afgifter og realistiske tilbagebetalingsregler, så kreditor kan få dækket sit tab, samt incitament for debitor til at indgå disse aftaler; for eksempel tidsbegrænsning for tilbagebetaling, og at noget af gælden kan skrives af. Der bør også være muligheder for at indgå fornuftige aftaler mellem kreditor og debitor uden for retssalen, som er tilpasset den enkelte debitor, så vedkommende kan komme videre med sit liv. Det handler altså om et mere helhedsorienteret billede af debitor, hvor man ikke ser vedkommende som én, der ikke vil betale, men nærmere som én, som ikke kan (Atkinson et al. 2008:97).

Gældsrådgivning

Den Sociale Retshjælp har siden 2007 ydet gratis gældsrådgivning, og har igennem vores daglige arbejde opnået et omfattende kendskab til de problemstillinger, der gør sig gældende for folk, der er overgældsatte. Vi støtter på baggrund af vores erfaringer en række af de ovenstående tiltag, eksempelvis et renteloft og et kreditregister, der registrerer både negativ og positiv kredit, og som indeholder muligheden for, at man selv kan registrere sig, hvis man ikke ønsker at optage yderligere lån, men ikke selv kan administrere dette. Det væsentligste i forhold til overgældsætningen er dog adgangen til kvalificeret gratis gældsrådgivning.

De interviewede klienter giver udtryk for, at gældsrådgivningen har hjulpet dem. Dette skyldes dels hjælpen med at håndtere de økonomiske problemer ved for eksempel at skabe et større overblik over økonomien og forhandle aftaler med kreditorerne, og dels at flere af de interviewede lægger vægt på betydningen af at dele deres bekymringer med andre og møde en forståelse for deres problemer, som de ellers har været alene med.

Gældsrådgivningsorganisationer i Danmark

I Danmark yder forskellige organisationer med støtte fra Social-, Børne- og Integrationsministeriet gratis gældsrådgivning til forskellige målgrupper. Vi har i den nedenstående tabel samlet en oversigt over disse rådgivningstilbud. Herunder findes oplysninger om, hvilke målgrupper der ydes rådgivning til, hvilke henvendelsesformer der anvendes, om der udføres sagsbehandling, hvor mange timer der er åbent for rådgivning om ugen og om året, samt hvor meget der gives i støtte fra ministeriet ifølge deres hjemmeside.

Informationerne er som udgangspunkt fundet på de respektive organisationers hjemmesider, men der er taget telefonisk kontakt til hovedkontorerne for at få bekræftet oplysningerne og få oplyst ferie- og lukkedage. Vi har ligeledes spurgt ind til den rådgivning, der ydes; om det alene er mundtlig vejledning af klienten, eller om man hjælper med sagsbehandling eller helt overtager sagsbehandling og kontakt til kreditorer og myndigheder på vegne af klienten. Dette har vi spurgt ind til, fordi vi ønsker at kategorisere de forskellige tilbud, så borgeren ved, hvilken hjælp han eller hun kan forvente. Vi har udarbejdet et internt trinsystem, inspireret af det advokaterne bruger. Ved gældsrådgivning på trin 1 er der tale om lettere rådgivning; hjælp til selvhjælp. Det kan eksempelvis være rådgivning om, hvordan et budget udarbejdes, hvordan der søges om gældssanering, hvilke muligheder kreditorer har for at foretage udlæg, og hvad det vil sige at skulle i fogedretten. Gældsrådgivning på trin 2 er grundigere vejledning og lettere sagsbehandling, mens rådgivning på trin 3 er en udvidet og helhedsorienteret rådgivning og økonomisk sagsbehandling. Det kan for eksempel omfatte at forestå kontakt til kreditorer eller retten, at være bisidder ved fogedrets- og skifteretsmøder samt at udarbejde betalingsevneberegninger og administration af klientens passiver. Vi har forsøgt at kategorisere de øvrige, gratis rådgivningstilbud ud fra denne model.

Dansk Folkehjælp, Exit og Kristeligt Studenter Settlementet kunne ikke oplyse ferie- og lukkedage, da de ikke har en fast ferieplan. Forbrugerrådet, KFUM og Missionen Blandt Hjemløse kunne heller ikke oplyse dette, da det afhænger af den enkelte lokalafdeling. Der er derfor skrevet mails til de lokale afdelinger for at få oplyst ferie- og helligdage, og organisationerne har herefter fået 14 dage til at svare, inden der er udregnet et gennemsnit baseret på det antal uger, de organisationer, vi har fået oplysninger fra, har åbent. Hvis en helligdag ikke er dækket af en ferie eller weekend og falder på en rådgivningsdag, trækkes denne rådgivningsdag fra det samlede antal uger, der er åbent, med mindre der ydes erstatningsrådgivning en anden dag. Det drejer sig oftest om skærtorsdag, langfredag, 2. påskedag, store bededag, Kristi himmelfartsdag og 2. pinsedag. Det totale antal rådgivningstimer om ugen er et udtryk for, hvor mange timer om ugen den enkelte organisation har åbent for rådgivning. Falder telefonåbningstiderne eksempelvis på samme tid som de personlige rådgivningstimer, tælles dette ikke dobbelt. Dette tal ganges da op med det antal uger, der er åbent om året, for at få rådgivningstimer pr. år.

Table 1: gældsrådgivning i Danmark	Målgruppe for rådgivning	Personlig rådgivning	Telefonisk rådgivning	Skriftlig rådgivning	Opsøgende rådgivning	Sagsbehandling (trin)	Rådgivnings-timer i alt (ugentligt)	Åbnings-uger pr. år	Rådgivnings-timer i alt (årligt)	Støtte fra Socialministeriet i kr. for 2013
1. Forbrugerrådets gældsrådgivning	Lav indkomst, høj gæld eller lavt rådighedsbeløb						27		1277,67	1.950.000 kr.
1.1 Telefonrådgivning			X			1	12	47,32	567,84	
1.2 København		X				1-3	6	47,32	283,92	
1.3 Odense		X				1-3	2	47,32	94,65	
1.4 Aalborg		X				1-3	2	47,32	94,65	
1.5 Esbjerg		X				1-3	2	47,32	94,65	
1.6 Nykøbing Falster		X				1-3	3	47,32	141,96	
2. KFUM	Udsatte borgere						48		2747,2	1.727.684 kr.
2.1 Frederiksberg - Café Paraplyen		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.1 Taastrup - Café Paraplyen		X				1-3	2	45	90	
2.2 Slagelse - Kongelyset		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.3 Haslev - Café Paraplyen		X				1-3	2	49	98	
2.4 Odense - Café Paraplyen		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.5 Svendborg - Blomster Caféen		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.6 Kolding - Young Connect		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.7 Haderslev - Café Parasollen		X				1-3	3	45	135	
2.8 Aabenraa - Aabenraa Selvhjælp		X				1-3	2	49	98	
2.9 Esbjerg - Café Paraplyen		X				1-3	3	47,32	141,96	
2.10 Skjern - Café Værestedet		X				1-3	6	47,32	283,92	
2.11 Vejle - Café Parasollen		X				1-3	8	48,25	386	
2.12 Grindsted - Café Jydepotten		X				1-3	4	47,32	189,28	
2.13 Struer - Værestedet Parasollen		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.14 Gellerup - Livsværkstederne		X				1-3	4	47,32	189,28	
2.15 Odder - Café Retro		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.16 Aalborg - Café Parasollen		X				1-3	2	47,32	94,65	
2.17 Ungøkonomi	Unge		X	X		1-2	8	47,32	378,56	
3. Dansk Folkehjælps gældsrådgivning	Enlige forsørgere på overførselsindkomst med hjemmeboende børn på Lolland og Falster.	X				1-3	Ingen faste tider	Ingen faste tider	Kan ikke udregnes	627.000 kr.
4. Exit	Nuværende og tidligere indsatte	?	?	?	?	?	Kan ikke oplyses	Kan ikke oplyses	Kan ikke udregnes	. 712.640 kr.
5. Danske Studerendes Fællesråd Samarbejde med Forbrugerrådet og Økonomer Uden Grænser	Unge mellem 18 og 30 år			X		1	4	40	160	.500.000 kr.
6. Frivilligcenter Helsingør Samarbejde med 2 andre frivilligcentre	Ingen specifik målgruppe		X			1-3	2	46	92	372.000 kr.
7. Frivilligcenter Næstved, Futuracentret og Selvhjælp	Bred målgruppe af gældsramte borgere	X				1-3	4,5	46	207	700.000 kr.
8. Missionen blandt hjemløse	Hjemløse						16		920,99	614.452 kr.
8.1 Kollegiet, Valby		X				1-3	9,25	47,32	437,71	
8.2 Værestedet Pegasus, København SV		X				1-3	1	47,32	47,32	
8.3 RG60, København N		X	X			1-3	3	52	156	
8.4 Særboligerne i Colbjørnsensgade, København V		X				1-3	0,75	52	39	
8.5 Mændenes Hjem, København V		X				1-3	1,5	47,32	70,98	
8.6 Café Klare, København V		X				1-3	1,5	47,32	70,98	
9. Kristeligt Studenter-settlement	Alle	X	X			1-3	38,5	47,32	1821,82	1.373.580 kr
10. LO Vendsyssel: På rette kurs	Yngre kontanthjælpsmodtagere, langtidsledige og ufaglærte på vej ud af arbejdsmarkedet.						6		296	480.000 kr.
10.1 Brønderslev	-	X		X		1-3	2	48	96	
10.1 Frederikshavn	-	X		X		1-3	2	50	100	
10.2 Hjørring	-	X		X		1-3	2	50	100	
11. Den Sociale Retshjælps Gældsrådgivning							84		3763,2	900.000 kr.
11.1 Aarhus	Borgere under indtægtsgrænse for fri proces + udsatte borgere	X	X	X	X	1-3	44	44,8	1971,2	
11.2 København	Nuværende og tidligere indsatte	X	X	X	X	3	40	44,8	1792	
Total									11285,88	9.957.356

Den Sociale Retshjælp anbefaler

Det har altid været en mærkesag for Den Sociale Retshjælp at sikre, at alle borgene har adgang til kvalificeret gældsrådgivning, og at der bør stilles krav til gældsrådgivere, der tager penge for deres rådgivning, såvel som de organisationer, der yder gratis rådgivning med støtte fra det offentlige. De borgere, der søger hjælp, er ofte i en uoverskuelig økonomisk situation, hvor de ikke selv besidder ressourcerne til at overskue og håndtere deres økonomiske problemer. Det er derfor afgørende, at de kan forvente, at den person, eller organisation, der kalder sig gældsrådgiver, lever op til en vis standard og besidder de nødvendige kompetencer til at kunne give en korrekt vejledning.

I juni 2013 blev lov om finansielle rådgivere vedtaget (Lov nr. 599 af 2013). Loven indeholder flere krav, der sætter standarder for gældsrådgivning, men gælder kun professionelle gældsrådgivere og ikke de mange frivillige organisationer, der yder gældsrådgivning, eksempelvis Den Sociale Retshjælp, Forbrugerrådet og Settlementet. Loven indeholder altså ikke krav om certificering af disse gældsrådgivere eller krav om etiske regler, differentieret ansvarsforsikring og en klageadgang ved dårlig rådgivning for de gratis tilbud. Den Sociale Retshjælp mener, at der bør defineres officielle retlige standarder, der gælder alle gældsrådgivere, som kan sikre borgerne en god, kvalificeret og ensartet gældsrådgivning, uanset hvor de henvender sig. Den Sociale Retshjælp anbefaler, at der indføres:

- En certificeringsmodel, der stiller kompetencekrav til gældsrådgivere, alt efter hvor dybdegående rådgivning der ydes. Det betyder, at man både skal erhverve sig en kvalificeret uddannelse og et certifikat for at yde gældsrådgivning, og at titlen "gældsrådgiver" bliver beskyttet og kun kan bruges, hvis man har det pågældende certifikat. Den Sociale Retshjælp samarbejder med Erhvervsakademi Aarhus om at udarbejde forskellige kursus- og uddannelsesforløb, der giver kompetencer til at opnå certifikat som gældsrådgiver.
- Etiske regler, der fastsætter god skik for gældsrådgivere og den organisation, de indgår i. De skal blandt andet indeholde regler for tavshedspligt, behandling og opbevaring af fortrolige oplysninger og fuldmagter, grænser for gældsrådgiverens bistand, og hvordan man forholder sig ved risiko for interessekonflikter.
- Et trinsystem for gældsrådgivning, der indikerer, hvilken rådgivning der ydes. Man kan lade sig inspirere af det trinsystem, advokaterne benytter. Rådgivning på trin 1 er kortere vejledning, hjælp til selvhjælp, rådgivning på trin 2 er grundigere rådgivning og lettere sagsbehandling mens trin og 3 er mere dybdegående rådgivning og decideret sagsbehandling, der inddrager hele klientens økonomiske situation. Dette skaber gennemsikkelighed for de borgere, der søger gældsrådgivning.
- En klageinstans under Finanstilsynet, som bør have kompetence til at afgøre erstatningssager som følge af mangelfuld eller decideret forkert gældsrådgivning og gældssagsbehandling. En klageinstans kan gennem forskellige sanktionsmuligheder, for eksempel bøde eller i særlige tilfælde fratagelse af certifikat, give borgeren sikkerhed mod gældsrådgivere, der ikke overholder deres forpligtelser.
- En særlig forsikringsordning for gældsrådgiverorganisationer, hvor der kan forsikres for potentielle tab på op til 100.000 kr. Frivillige organisationer yder et samfundsmæssigt arbejde for primært offentlige midler, og Den Sociale Retshjælp mener derfor, at staten bør gå ind som selvforsikrer på organisationernes vegne i tilfælde af rådgivningsfejl.

Litteratur

Applica, Terry Ward, Nicole Fondeville og Erhan Özdemir (2010): *Over-Indebtedness – New evidence from the EU-SILC special module*. Research Note, Social Europe, nr. 4, 2010. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

Atkinson, Adele, Dieder Davedoff, Elodie Dessart, Filipa Figueira, Andrea Finney, Nicola Jentzsch, Elaine Kempson, Wolf Mueller Grégoire Naacke og Marc Rothmund (2008) *Toward a Common Operational European Definition of Over-indebtedness*. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

Chmelar, Ales (2013): "Household Debt and the European Crisis". European Credit Research Institute: *ECRI Research report*, nr. 13, juni 2013.

D'Alessio, Giovanni og Stefano Lezzi (2013) "Household Over-indebtedness – Definitions and Measurement with Italian Data". Bank of Italy: *Questioni de Economia e Finanza*. Nr. 149, februar 2013.

Danmarks Statistisk 2013: *Bekendtgjorte tvangsauktioner efter tid..* Tilgået i Danmarks Statistiks Statistikbank den 2. januar 2014.

Link: <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/selectvarval/saveelections.asp>.

Danske Domstole 2013: *Statistik for fogedretssager – udsættelsessager 2007-2013*. Tilgået på Danmarks Domstoles hjemmeside den 2. januar 2014.

Link: <http://www.domstol.dk/om/talogfakta/statistik/Pages/fogedsager.aspx>

Eurostat 2012: *Gross debt-to-income ratio of households*. Tilgået på Eurostats hjemmeside den 2. januar 2014.

Link: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TEC00104.

Experian (2013): *Experian RKI Analyse – 1. halvår 2013*. Tilgået på Experians hjemmeside den 2. januar 2013.

Link: <http://www.experian.dk/assets/presse/pdf/RKI%20analyse%20juli%202013.pdf>.

Lunde, Jens (2012): "Husholdningsgælden – et dansk bidrag til gældskrisen?" *Finans/Invest*, nr. 6, pp: 18-24.

Poppe, Christian (2008) *Into the Debt Quagmire – How Defaulters cope with Severe Debt Problems*. Oslo: Unipub AS.

Stamp, Stuart (2009): *A Policy Framework for Addressing Over-Indebtedness*: Combat Poverty Agency, Dublin, Ireland.